

ΣΤΟ ΜΙΚΡΟΣΚΟΠΙΟ...

Η εποχή Ομπάμα και ο κόσμος

Του Μιχαήλ Γκορμπασόφ

Ο νέος πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών ορκίστηκε, όπως συμβαίνει τακτικά κάθε τέσσερα χρόνια. Αυτή τη φορά όμως το γεγονός ήταν άνευ προηγουμένου. Η ορκωμοσία ακολούθησε μια προεκλογική εκστρατεία η οποία ήταν επίσης άνευ προηγουμένου, τόσο όσον αφορά το περιεχόμενό της όσο και την κρίσιμη κατάσταση στο πλαίσιο της οποίας έγινε - και αυτή άνευ προηγουμένου, όσον αφορά τη συμμετοχή των ανθρώπων, κυρίως των νέων.

Εξίσου ανεπανάληπτο ήταν το αποτέλεσμα, ορόσημο για το τέλος μιας παράδοσης σκλαβιάς και ρατσισμού. Επίσης ανεπανάληπτη ήταν η υποστήριξη και η εμπιστοσύνη των Αμερικανών στο πρόσωπο του Μπαράκ Ομπάμα, συμπεριλαμβανομένων και πολλών που δεν τον ψήφισαν.

Και σε παγκόσμιο επίπεδο όμως εκδηλώθηκε ανεπανάληπτο ενδιαφέρον για την προεκλογική του εκστρατεία, καθώς και γενικευμένη ελπίδα για αλλαγή της αμερικανικής πολιτικής. Σχεδόν όλοι στον κόσμο αυτή τη στιγμή του εύχονται να επιτύχει.

Ο κύριος λόγος για όλα αυτά είναι ότι οι παγκόσμιες οικονομικές και πολιτικές εντάσεις και η πίεση που ασκείται από προβλήματα τα οποία παραμένουν συσσωρευμένα εδώ και δεκαετίες δεν έχουν προηγούμενο στη σύγχρονη ιστορία.

Στην εναρκτήρια ομιλία του ο κ. Ομπάμα απαρίθμησε αυτά τα προβλήματα με ρεαλισμό και ζοφερά χρώματα. Η κρίση, είπε, είναι «συνέπεια της απληστίας και της ανευθυνότητας από πλευράς ορισμένων, αλλά και της συλλογικής μας αποτυχίας να προβούμε σε δύσκολες επιλογές και να προετοιμάσουμε το έθνος για μια νέα εποχή».

Η στήριξη των Αμερικανών προσφέρει στον κ. Ομπάμα μια σπουδαία ευκαιρία. Οι υψηλές προσδοκίες όμως από ένα έθνος και τον κόσμο ολόκληρο μπορούν να γίνουν φορτίο που θα πρέπει να επωμιστούν εκείνος και το επιτελείο του. Ο νέος πρόεδρος έχει επιλέξει τους συνεργάτες του, αλλά είναι πολύ νωρίς για να ξέρουμε αν οι επιλογές του θα καταφέρουν να σταθούν στο ύψος των περιπτώσεων.

Όπως είναι κατανοητό, ο πρόεδρος θα εστιάσει πρωτίστως στην οικονομική κρίση. Ωστόσο, είναι αδύνατη η επίλυση των προβλημάτων της αμερικανικής οικονομίας χωρίς θεμελιώδεις αλλαγές στον κόσμο.

Η «Συναίνεση της Ουάσιγκτον» («Washington consensus»), η οποία υποστήριζε ότι η παγκόσμια οικονομία θα μπορούσε να σχεδιαστεί από ένα και μοναδικό κέντρο, έχει χάσει

την αξιοπιστία της ως παγκόσμιο μοντέλο. Στηριζόταν αποκλειστικά στο κίνητρο για κέρδος, στην υπερχατανάλωση και σε αποτυχημένους, απαρχαιωμένους θεσμούς.

Ένα νέο μοντέλο θα πρέπει να παραδεχτεί την ανάγκη για πολυμερή συνεργασία. Στην ομιλία του ο κ. Ομπάμα αναγνώρισε ότι οι σύγχρονες απειλές απαιτούν «ακόμη μεγαλύτερη συνεργασία και κατανόηση μεταξύ των εθνών». Είμαι βέβαιος ότι όσο ισχυρή και αν έχει υπάρξει η κριτική και ακόμη και ο θυμός για κάποιες αμερικανικές πράξεις σε ολόκληρο τον κόσμο, σε Ευρώπη, Κίνα, Ινδία, Ρωσία και Λατινική Αμερική, οι ηγέτες και η κοινή γνώμη κατανοούν τη σημασία του αμερικανικού ρόλου και είναι έτοιμοι να συνεργαστούν με τις ΗΠΑ.

Εκεί ακριβώς όμως έγκειται και η ουσία του ζητήματος. Είναι η Αμερική έτοιμη; Και αν ναι, επί ποιας βάσης, παλιάς ή νέας, είναι έτοιμη;

Στην ομιλία του ο κ. Ομπάμα είπε: «Ο κόσμος έχει αλλάξει και εμείς πρέπει να αλλάξουμε μαζί του». Η δέσμευση που πηγάζει από αυτές τις λέξεις πρέπει να αποδειχτεί μέσω συγκεκριμένων πράξεων και αποφάσεων. Αυτό θα απαιτήσει μια ειλικρινή και ρεαλιστική ανάλυση της παγκόσμιας κατάστασης.

Αυτού του είδους η ανάλυση έλειπε από τις ΗΠΑ εδώ και περίπου δύο δεκαετίες. Η Αμερική θεωρούνταν σχεδόν παντοδύναμη. Η αλαζονεία και η θριαμβολογία την τύφλωναν, ενώ τα συνθήματα αντικαθιστούσαν τη σοβαρή σκέψη.

Ο 20ός αιώνας υπήρξε ένας αμερικανικός αιώνας. Στον 21ο ο κόσμος δεν θα συμφωνήσει να διαδραματίσει τον ρόλο «κομπάρσου» σε μια ταινία γραμμένη από τις ΗΠΑ. Επιτέλους αυτή η τάση αρχίζει να αναγνωρίζεται στην Αμερική.

Οι ΗΠΑ αρχίζουν να λογικεύονται και να αφήνουν πίσω τους μια μακρόχρονη ευφορία για την υποτιθέμενη παντοδυναμία τους. Το αποτέλεσμα αυτών των προεδρικών εκλογών είναι μια αναγνώριση ότι η δύναμη της Αμερικής δεν είναι προϊόν της οικονομικής μας αυτοκρατορίας αλλά της ικανότητάς της να διορθώνει τα λάθη της, παλιά και πρόσφατα.

Η πορεία της εξωτερικής πολιτικής δεν χαράσσεται εν μια νυκτί, ειδικά όταν αυτό που απαιτείται δεν είναι μια απλή προσαρμογή αλλά μια πλήρης αναθεώρηση. Οτι έχουν πει ως

τώρα ο πρόεδρος και τα μέλη του επιτελείου του δεν είναι αρκετά για να διακρίνουμε ποια κατεύθυνση θα πάρουν.

Ο Ζμπίγκνιου Μπρεζίνσκι του προτείνει να εστιάσει στις σχέσεις με την Κίνα. Οι πρόσφατες παρατηρήσεις του στο Πεκίνο μοιάζουν να υποδεικνύουν ένα είδος συγκυριαρχίας, ένα G-2 ΗΠΑ- Κίνας. Φυσικά, η οικονομική και πολιτική βαρύτητα της Κίνας σε ολόκληρο τον κόσμο θα συνεχίσει να αυξάνεται, αλλά πιστεύω ότι θα απογοητευτούν εκείνοι που θα επιχειρήσουν να ξεκινήσουν ένα νέο γεωπολιτικό παιχνίδι. Είναι μάλλον απίθανο να το δεχτεί η Κίνα και, γενικότερα, τέτοια παιχνίδια ανήκουν στο παρελθόν.

Παρομοίως, οι προτάσεις του Χένρι Κίσινγκερ για μια «νέα παγκόσμια τάξη πραγμάτων» μοιάζουν να αξιολογούν μια νέα γεωπολιτική διαίρεση του κόσμου. Αυτό που χρειαζόμαστε είναι νέες, πιο σύγχρονες προσεγγίσεις.

Αρκετοί ευρωπαίοι ηγέτες, βετεράνοι της πολιτικής και δημόσια πρόσωπα προέτρεψαν τον νέο αμερικανό πρόεδρο να αναθεωρήσει παλιές πολιτικές που επί μακρόν θεωρούνταν δεδομένες. Οι ΗΠΑ, οι οποίες το 1990 υπέγραψαν τη Χάρτα των Παρισίων για μια νέα Ευρώπη, θα μπορούσαν να αποτελέσουν έναν φυσικό σύμμαχο στη δημιουργία μιας νέας ευρωπαϊκής δομής ασφαλείας, ένα σχέδιο που τώρα συζητείται.

Ελπίζω επίσης ο πρόεδρος να δει το σημαντικό θετικό δυναμικό που υπάρχει στις σχέσεις με τη Ρωσία, η διαχείριση των οποίων γινόταν με λάθος τρόπο ως τώρα. Μια αλλαγή προς το καλύτερο θα μπορούσε να επιτευχθεί σχετικά σύντομα.

Σχετικά με τη διαμόρφωση μιας πολιτικής για τη Μέση Ανατολή, μια πραγματική μάχη καθίσταται αναπόφευκτη. Αν κάτι έχει γίνει απόλυτα ξεκάθαρο τα τελευταία χρόνια είναι ότι η νοοτροπία «δουλειές ως συνήθως» δεν λειτουργεί σε αυτή την περιοχή. Αυτή η τακτική κάνει απλώς τη Μέση Ανατολή ακόμη πιο επικίνδυνη, γόνιμο έδαφος για εξτρεμισμό και τρομοκρατία. Οι πρόσφατες αμερικανικές πολιτικές δεν υπήρξαν καλές για την περιοχή ως σύνολο, ούτε για το Ισραήλ, ένα κράτος με το οποίο οι ΗΠΑ έχουν «ειδική σχέση».

Δύο μακροπρόθεσμα προβλήματα έχουν λάβει χαρακτηριστικά που χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης και ο

κ. Ομπάμα θα χρειαστεί να τους δώσει ιδιαίτερη προσοχή: η διάδοση των πυρηνικών όπλων και η παγκόσμια περιβαλλοντική κρίση. Δεν θα είναι εύκολο να ξεδιαλύνουμε τον περίπλοκο ιστό των αντιφάσεων που περιβάλλουν αυτά τα ζητήματα.

Η μείωση της διάδοσης των πυρηνικών όπλων υπό το αίτημα να διακόψουν το Ιράν και η Βόρεια Κορέα τα πυρηνικά τους προγράμματα μόνο σε αδιέξοδο μπορεί να καταλήξει. Οι πυρηνικές δυνάμεις δεν θα είναι ικανές να διατηρήσουν επί αόριστον το μονοπώλιό τους και, φυσικά, η Συνθήκη περί μη διαδόσεως των πυρηνικών όπλων δεν επιτρέπει κάτι τέτοιο.

Η λύση είναι να προχωρήσουμε προς έναν κόσμο χωρίς πυρηνικά όπλα. Αυτός ο στόχος όμως δεν μπορεί να επιτευχθεί αν μια χώρα διατηρεί υπερβολικά μεγάλη υπεροχή έναντι των άλλων σε συμβατικά όπλα. Χωρίς συγκεκριμένα βήματα για τη μείωση αυτών των όπλων, γενικότερα χωρίς την αποστρατιωτικοποίηση των διεθνών πολιτικών, θα καταλήξουμε απλώς σε ένα πλήθος κενών λέξεων. Αυτό που χρειάζεται είναι μια πραγματικά ραγδαία εξέλιξη, όπως εκείνη που επετεύχθη στα τέλη της δεκαετίας του '80.

Κρίνοντας από την εναρκτήρια ομιλία του κ. Ομπάμα, φαίνεται ότι ο πρόεδρος καταλαβαίνει πως αν και αντιμετωπίζει τις άμεσες προκλήσεις της οικονομικής κρίσης, δεν θα πρέπει να αφήσει στο περιθώριο προβλήματα όπως η φτώχεια και τα περιβαλλοντικά ζητήματα, ιδίως την κλιματική αλλαγή. Η προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης και η συντήρηση του πλανήτη για τις μελλοντικές γενιές ίσως και να συνιστούν αντικρουόμενους στόχους. Ο μόνος τρόπος να δοθεί λύση σε αυτή τη σύγκρουση προτεραιοτήτων είναι να αναπτυχθούν πολιτικές με τη συμβολή πολλών πλευρών. Αυτό αληθεύει για σχεδόν κάθε πρόβλημα, σε όλους τους τομείς.

Υποψιάζομαι ότι τώρα πολλοί αναλογίζονται την έκκληση του νέου αμερικανού προέδρου για μια νέα εποχή υπευθυνότητας. Ίσως ούτε εκείνος ούτε εμείς μπορούμε να δούμε ακόμη ποια μορφή θα πάρει αυτή.

Ωστόσο, ένα πράγμα είναι ήδη ξεκάθαρο. Βρισκόμαστε ήδη στην απαρχή μιας νέας εποχής, στον δρόμο για έναν νέο κόσμο, τον οποίο πρέπει να διανύσουμε μαζί.

*** Ο κ. Μιχαήλ Γκορμπασόφ διετέλεσε πρόεδρος της Σοβιετικής Ένωσης από το 1985 ως την κατάρρευσή της το 1991. Έχει τιμηθεί με το βραβείο Νομπελ Ειρήνης το 1990. Σήμερα είναι πρόεδρος του Διεθνούς Ιδρύματος Κοινωνικοοικονομικών και Πολιτικών Σπουδών (Ιδρυμα Γκορμπασόφ).**

